

Лятош (Лятос) Ян (Latosz (Latos) Jan) (Краків, 1539-1608, Острого)

цьому визначному польському вченому-доктору філософії, медицини і математики, магістру астрології, професору, а згодом і декану факультету медицини Краківської Академії належить активна участь у роботі ОА, а також літературно-освітнього гуртка. Відомості про життя і діяльність Л. вміщені в численних виданнях, довідниках та енциклопедіях. Вони майже недоступні широкому колу читачів. Узагальнюючі монографії про Л. немає. Л. відомий також як Лятос, Лятошинський (Jan Latos, Latonius, Latosinius, Latosinski, Latosz). Народ. у Кракові в 1539. Закінчив Ягеллонський ун-т у 1563 з вченою ступінню магістра філософії. З 1565 професор Краківської Академії. Успішно займався наукою, видав велику кількість праць, що отримали позитивну оцінку сучасників. У творах він завжди намагався виявити зв'язки астрології з іншими науками. Велике значення надавав вивченню ролі астрології у медицині. Він вважав, що за розміщенням небесних тіл, планет і зірок можна передбачити поширення хвороб, їх лікування. За допомогою астрологічних досліджень, на думку Л., можна прогнозувати нещастя, врожайність, кількість опадів, зміни погоди, появу і поширення хвороб, а також долю окремих індивідів. Особливе висвітлення одержали зв'язки астрології з медициною в працях про протистояння планет Сатурна і Марса і затемнення Сонця і Місяця, які він опублікував протягом 1572-1598. Серед цих праць особливо виділяються такі: "Przestroga rozmaitych przypadków z nauki gwiazd i obrotów niebieskich na r. 1599". - Kraków, 1598, "Przestroga przyszłego znacznego na świecie pamięnienia". - Kraków, 1595, а також у брошурі "Вигнання глистів людини в залежності від фаз Місяця". Починаючи з 1594 Л. майже половину виданих своїх праць присвятив членам сім'ї князів Острозьких і найбільше - Янушу, сину кн. К.К. Острозького, Краківському каштеляну. Це свідчило про те, що Л. був знайомий із сім'єю кн. Острозьких і мав з ними дружні стосунки. Це відіграло велике значення у вирішенні питання про переїзд Л. на проживання до Острога. Для детальнішого

вивчення медицини в 1575 Л. вступає на медичний факультет Падуанського ун-ту, який користувався на ті часи світовим визнанням. Після двохрічного навчання одержав докторат медицини і повернувся до Кракова. У Краківській Академії знову почав викладати математику і філософію. Одночасно він інтенсивно займався астрологічними студіями. У 1580 прийнятий членом товариства докторів медицини Кракова, а в 1582 став професором медицини Краківської Академії і посів кафедру медицини, яка вперше була організована у 1565 Петром із Познані. У 1583 став деканом лікувального відділення Краківської Академії. Портрета Л. не вдалось знайти, але відомий опис його зовнішності друзями і недругами. Один відомий сзуїт із Кракова так описав Л.: "Він був досить кремезним, надзвичайно гарним, середнього зросту, носив бороду, а мав таку силу, що міг побороти не лише ведмедя, але й верблюда". Коли у 1582 папа Григорій XIII надіслав до Краківської Академії новий календар, Л. виступив проти його прийняття у зв'язку з тим, що ним було виявлено в ньому багато похибок, неточностей у математичних висновках. Прийняття нового календаря Л. вважав неможливим у зв'язку з тим, що це негативно вплине на літочислення, встановлення термінів свята Пасхи та прогнозування багатьох явищ у природі. Прекрасна підготовка з астрології і математики дозволили Л. розгорнути кампанію проти нового календаря папи Григорія XIII. Л. виступав із публічними лекціями, писав брошури, вступав у дискусії з численними опонентами, писав листи видатним вченим із зазначенням виявлених помилок у календарі. Користуючись послугами папського нунція кардинала А.Болоньєтті, що на той час перебував у Польщі, Л. передав лист папі Григорію XIII з викладенням усіх виявлених недоліків. Видав календарі і прогностики на ряд років уперед аж до 1610. Критика нового календаря папи Григорія XIII, яку широко розгорнув Л., одержала позитивні відгуки у східній церкві, в Росії, у вчених Москви, Острога та інших центрів. Особисто папа Григорій XIII вимагав припинити публічні виступи Л. Активну публіцистичну діяльність Л. засудили католицькі священники Кракова, сзуїти організували виступи

міщан проти Л., докола нього велися інтриги, друкувалися листівки з особистими нападками на Л., знищувались його праці. У 1598 на пропозицію кардинала Бернарда Мацієвського Л. був позбавлений кафедри у Краківській Академії, а згодом і вигнаний з неї. Л. змушений був залишити межі Польщі і одержав притулок в Острозі. Точний час прибуття до Острога важко встановити. Різні дослідники наводять різні дати (в 1596, 1598 і навіть 1602). Збереглися подвірні списки Острога, які свідчать про те, що в 1599 недалеко від будинку Академії проживав професор Л., його жінка Анна Ожеговська та їх доньки Ганна і Дорота. Після прибуття до Острога Л. почав викладати в ОА математику, а згодом медицину; лікував хворих в організованому шпиталі при академії, здійснював медичне обслуговування сім'ї кн. Острозького, а також склав для князівської родини гороскопи і астрологічні прогностики. З новою силою в Острозі Л. продовжує розпочату в минулому теолого-астрологічну суперечку і критику нового календаря, друкує наукові праці у Вільні (тепер Вільнюс). Серед виданих в Острозі творів Л. особливе місце займає книга із календарем на 1602, у якій підсумовано все раніше висловлене стосовно несподобаного помилкою календаря папи Григорія XIII. У трьох виданих в Острозі "мінуціях" Л. доводив значення кожної хвилини у літочисленні та

прогнозах, друкував календарі на новий рік, прогнозування погоди, великих політичних подій. На вимогу папи всі праці Л. знищувались, у результаті чого в наш час вони є великою бібліографічною рідкістю. За нашими даними, одержаними із Краківської Академії, в бібліотеках Польщі збереглося не більше 5 екземплярів його праць, переважна частина яких є дефектна, з неповним набором тексту і сторінок. За даними ДБР у Москві, у бібліотеках колишнього СРСР, а нині СНД, праць Л. немає. Л. помер в Острозі на поч. 1608 і був похований на польському кладовищі. Його могила і надгробний пам'ятник з чорного граніту зберігався до 1965. У цьому ж році кладовище було по-варварськи знищене і пограбоване. Був зруйнований і пам'ятник цьому видатному вченому Краківської та ОА. *Лит.:* Харлампович. Западнорусские... школы... - С. 276; Шпизель Р.С.; Гуцал Р.Р. Научно-общественная деятельность некоторых врачей древнего Острога // Лікарська справа.- 1995.- № 5-6.- С. 198-203; Baricz H. Historia uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu.- Kraków, 1935.- S. 554-589; Encyklopedia powszechna S.Orgelbranda.- Warszawa, 1864.- T. 16.- S. 410; Estreicher K. Bibliografia polska.- Kraków, 1906.- T. 21.- S. 115-117; Giedroyc Fr. Źródła biograficzno-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce.- Kraków, 1911.- S. 408-412; Kamiński St. Latos Jan // Słownik lekarzów polskich.- Warszawa, 1888.- S. 265; Peszke J. Latos Jan // Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana.- Warszawa, 1910.- T. 43.- S. 5-6.